

Honing als heelmeester

Auteur: P. van Laere

Vertaald/bijgewerkt:

Nieuwsbrief: 10 september 1999

Pagina: 31-33

Jaargang:

Nummer:

Toestemming:

Illustraties:

Bijzonderheden:

Kernwoorden: honing producten produkten brandwonden infectie infecties oncologische wond diabetische voet

Literatuur:

Eeuwenlang is honing gebruikt voor het genezen van wonden en bestrijden van maagklachten. In de westerse landen verdween het zoete goed echter uit de dokterstas, verdreven door dure farmaceutische middelen. Onder impuls van de Maastrichtse bioloog dr. Theo Postmes is de honing-therapie bezig aan een opmerkelijke come-back.

Honing op een wond, het doet denken aan natuurgeneeswijzen á la dokter Vogel, of de traditionele geneeskunsten van Klazien, waarbij aan eenvoudige middeltjes uit grootmoeders tijd helende krachten worden toegedicht. Bioloog en biochemicus dr. Theo Postmes is niet blij met dergelijke associaties. „Als mijn vrouw boos op me is, noemt ze me dokter Vogel. Dat is altijd raak.”

Postmes is een wetenschapper, geen zwever. Hij is gepokt en gemazeld in de universitaire onderzoekswereld, waar alles draait om logische verklaringen en harde bewijzen.

Verschrikkelijk vindt hij het, dat hij met zijn honing in de alternatieve hoek wordt gezet. En bovenal onterecht. Want honing mag dan een huis-, tuin-, en keukenmiddeltje lijken, de bewijzen voor de nuttige werking van honing zijn overvloedig, betoogt Postmes met vuur.

Gedreven verhaalt hij over een reeks van studies waarin de wondhelende potentie van honing is aangetoond. Zoals bijvoorbeeld het recent gepubliceerde onderzoek (in Acta Paediatrica) van de Israëlische chirurg/neonatoloog dr. A. Vardi. „Hij heeft honing toegepast bij zuigelingen die vanwege een aangeboren hartdefect een grote operatie ondergingen. De resulterende grote borstwond, die door een behandeling met het antibioticum fucidine niet of moeilijk dichtging, bleek met honing wel te sluiten.”

„De aanpak van een diabetische voet, zelfde verhaal. Soms zijn dergelijke voetwonden met geen enkele reguliere methode te genezen. Honing kan dan een uitkomst bieden. Of neem de behandeling van huidzweren bij kankerpatiënten. Die wonden kunnen erg rieken. Met honing erop is de geur binnen een paar dagen weg.”

Vierhonderd publikaties zijn er inmiddels over de goudgele lekkernij verschenen. Steeds is de teneur dat honing wonden beschermt tegen infecties en sneller doet genezen dan de gebruikelijke therapieën. Ook al valt op de bewijskracht van sommige studies het nodige aan te merken, één ding staat vast: nooit is een negatief effect gemeld. Postmes: „Noem mij een farmaceuticum zonder bijwerkingen. Dat bestaat niet.”

Bijna tien jaar duurt Postmes honing-kruistocht inmiddels, beginnend bij 'het meest onwaarschijnlijke verhaal' dat hij ooit onder ogen kreeg. In het Amerikaanse tijdschrift Newsweek las Postmes dat in China jaarlijks vijftigduizend brandwonden behandeld worden met honing en plantenextracten. De geclaimde resultaten leken te mooi om waar te zijn. Een snelle heling, terwijl de huid soepel en gaaf bleef, zonder verkleuringen. „En steriliteit speelde geen rol. Ze smeerden de honing erop, verversten het dagelijks en dat was alles.

Kosten: nog geen gulden per dag."

Geïntrigeerd zocht Postmes naar verdere literatuur over de opmerkelijke wondbehandeling en ontdekte tot zijn verrassing dat deze zeer ver terugging. „Uit het oude Egypte, zo'n 2500 jaar voor Chr., stamt reeds een beschrijving van een wondzalf waarin honing is verwerkt. Toen werd ik helemaal nieuwsgierig."

Postmes, indertijd researchmedewerker van de afdeling interne geneeskunde van het Academisch Ziekenhuis Maastricht, zag in de honing een vruchtbaar researchonderwerp. Maar zijn academische omgeving reageerde met scepsis. Honing, dat hoorde op het brood, niet in het laboratorium. Tot een merkwaardig voorval een opening creëerde. Het toenmalige hoofd van Postmes, de inmiddels overleden hoogleraar Flenderig, werd in een restaurant om hulp gevraagd nadat een kokkin gloeiend vet over haar arm had gekregen. Flenderig herinnerde zich Postmes' honingverhalen en adviseerde de brandwond met honing te overgieten en daarna te verbinden. Postmes: „Tegen mij zei hij nadien: 'Ik ben bang dat die arm eraf valt, ik laat me daar niet meer zien.' Maar toen hij een paar weken later toch in het restaurant terugkeerde werd hij, zoals we in Maastricht zeggen, gepuund (gekust), en omarmd. De wond was perfect genezen en Flenderig was op slag overtuigd. 'Theo, ga door met je honing, je krijgt carte blanche,' zei hij toen tegen me."

Sindsdien heeft Postmes zich vastgebeten in de honing, alles erover gelezen, een honingboek geschreven (in 1997 in Duitsland verschenen, dit najaar komt een Nederlandse uitgave) en daarnaast veelvuldig over het onderwerp gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften. Ook na zijn afscheid van de universiteit in 1995, zette hij zijn honing-pionierswerk voort, nu vanuit de eigen 'Biomedische Research Stichting'. Net heeft hij een publikatie in het gerenommeerde tijdschrift Burns, waarin hij honing vergelijkt met de nieuwste high-tech wondgenezingsbevorderaars. „Er worden nu allerlei groeifactoren ontdekt en nagemakt die een rol spelen in de wondheling. Peperduur natuurlijk, al is het zeker een fantastische ontwikkeling." Maar nog mooier is het dat honing qua genezend effect even goed of beter scoort. „Terwijl honing bovendien dus geen schadelijke bijwerkingen kent."

Dát gegeven trof ook dr. Hans Hoekstra, arts-onderzoeker van het Brandwonden Research Instituut, waar Postmes enkele jaren geleden aanklopte met het plan voor een honingonderzoek. „Dankzij de komst van chemische anti-bacteriële middelen is de kans om aan ernstige brandwonden te overlijden sterk verminderd. Maar de littekens worden er niet fraaier op en bovendien leidt langdurige behandeling met dergelijke preparaten tot toxische neveneffecten. Dus bestaat een sterke behoefte aan een infectieonderdrukkende behandeling die deze nadelen niet kent," verklaart Hoekstra.

Ook Hoekstra, wiens onderzoeksinstituut nauw samenwerkt met het Beverwijkse Brandwondencentrum, stuitte op weerstand bij de specialisten toen hij een studie aan honing wilde wijden. „Sommigen waren ronduit anti. Die zeiden: 'Ooit smeerden mensen ook kattendrek op een wond. Dat honing nog wordt gebruikt komt alleen omdat het lekker is.' Maar uiteindelijk kregen we toch het voordeel van de twijfel."

Hoekstra's researchinstituut bestudeert nieuwe therapieën aan de hand van een modelsysteem:

de varkenshuid. „We brengen bij varkens onder narcose tweezijdig op gestandaardiseerde wijze een brandwond aan zodat we het effect van verschillende behandelingen kunnen meten en vergelijken." Aldus werd honing vergeleken met zilversulfadiazine, een veel toegepast anti-bacterieel middel. „We constateerden dat met honing de brandwonden sneller 'uitrijpen'. Ze zien er opvallend rustig uit en genezen bijzonder vlot. Bovendien is het infectierisico niet verhoogd, wat bevestigt dat honing een bacterie-onderdrukkende werking bezit."

Deze intrigerende en voor de wondgenezing uitermate nuttige eigenschap kent een plausibele verklaring. Honing bestaat voor ruim 80 procent uit suikers. In een dergelijk zoet milieu kunnen micro-organismen niet gedijen. Net als een trek-zalf, zuigt honing bovendien water uit de wond, wat een zuiverende werking heeft. Gevolg is wel dat hierdoor de honing verdunt waardoor geleidelijk een suikerconcentratie ontstaat waarin bacteriën of schimmels zich prettig voelen. Op dit probleem heeft honing echter een fraai antwoord. Bij toenemende verdunning ontstaat in honing namelijk waterstofperoxide, dat bacteriegroei de kop in drukt (zie kader). Naast dit generieke peroxide-systeem bevat honing nog een heleboel uit bloemen afkomstige stoffjes die waarschijnlijk een specifieke anti-microbiële werking hebben.

Hoekstra: „Ik vergelijk honing altijd met wijn. Daar zitten ook honderden stoffjes in - variërend per wijnjaar of streek - die de smaak en kwaliteit bepalen. Maar je weet niet welk stofje voor welk effect zorgt. Zo is het met honing ook. De samenstelling van honing verschilt per honing-raat. Er zijn nu zijn tweehonderd stoffen in honing aangetoond, maar van elk individueel stofje weten we nauwelijks wat het doet."

Juist die variabiliteit en complexiteit van honing staat een toetreding tot de officiële westerse geneeskunde in de weg. „Wanneer je honing bijvoorbeeld als anti-bacterieel middel op de markt wil brengen, zegt de registratiecommissie: 'Uitstekend, vertelt u maar welke stoffen in de honing tegen welke bacteriën effectief zijn. Dat is uitermate lastig aan te tonen.'

Saillant is dat honing - in landen als China, India en Pakistan nog steeds een veel gebruikt geneesmiddel - ook lang tot de westerse geneeskunde heeft behoord. „Tot in de jaren vijftig stond honing nog in onze farmacopee, het handboek van medische stoffen. Maar net als veel andere natuurproducten is het daaruit verdwenen," vertelt apotheker dr. Toine Egberts van de Ziekenhuisapothek Midden-Brabant.

Onlangs publiceerde hij met twee collega's een uitgebreid artikel over honing in het Pharmaceutische Weekblad, met als veelzeggende titel: 'De herontdekking van een elegant middel.' „Een paar jaar geleden kwam een patiënt, op aanraden van zijn radioloog, om een honingrecept voor de behandeling van zijn bestralingswonden.

Toen zijn we ons in dit onderwerp gaan verdiepen," verklaart Egberts de achtergrond van hun gezamenlijke publikatie. Ook de Brabantse apothekers zijn onder de indruk geraakt van de potentie van honing en willen nu een onderzoek gaan opzetten voor de behandeling van doorligwonden bij verpleeghuispatiënten.

Postmes beaamt dat honing vooral bij slecht genezende wonden soelaas kan bieden. „Wanneer je in je vinger snijdt geneest zo'n wond vanzelf. Ook bij brandwonden heb je meestal te maken met mensen die verder gezond zijn, waardoor het genezingsproces dankzij de 'wisdom of the body' goed kan verlopen. Maar bij doorligwonden, een 'open been', voetzweren bij suikerpatiënten, of wonden bij mensen met een dwarslaesie, is juist dat zelfgenezend vermogen aangetast. Door een gestoorde bloed-en/of zenuwvoorziening ontbreken de signalen en bouwstoffen voor het herstelproces." Volgens Postmes kan honing in die lacune voorzien.

„Honing verschaft de wond de noodzakelijke voeding, het geeft van buitenaf aan de wond, wat deze van binnenuit niet krijgt. Vraag me niet welke stoffen honing precies levert. De

processen die zich in het wondbed afspelen zijn ongelooflijk complex en nagenoeg volkomen onbekend. Maar ik ben ervan overtuigd dat honing - een high-tech produkt van de natuur - het wondmilieu verbetert waardoor genezing op gang kan komen."

De honing kan rechtstreeks met een lepeltje op de wond worden aangebracht of als onderdeel van een (vaseline)zalf. De Brabantse apothekers gebruiken een spuitflacon. „We laten de honing uit de flacon in de wond lopen. De inhoud van de flacon komt daardoor niet in aanraking met de wond zodat kruisbesmetting voorkomen wordt. Daarna bedekken we de wond met een steriel gaas. Je zou verwachten dat dat een plakkerige toestand wordt, maar dat is niet zo. De honing verdunt, waardoor je het gaasje makkelijk kunt verwijderen en verversen."

Hoekstra denkt dat toediening van honing 'uit een potje met een spateltje' niet werkt in de medische wereld. „Dat is een serieuze drempel. Medici vinden het al snel amateuristisch geklieder. Wil honing geaccepteerd worden, dan moet je het professioneel aanbieden." Hoekstra denkt hierin te voorzien met de ontwikkeling van een verbandgaas dat met honing is geïmpregneerd. „Veel gazen bevatten paraffine, een aardolieproduct dat de wond irriteert. Met een kunststof-gaas waarin honing is verwerkt, bieden we een patiëntvriendelijker alternatief."

Hoekstra presenteert het honinggaas nadrukkelijk als medisch hulpmiddel, niet als medicijn. „Ik ga niet beweren dat het gaas anti-bacterieel werkt, dan word ik vanwege die lastige bewijsvoering afgeschoten. Ik zou ook niet op de anti-bacteriële werking van honing vertrouwen in geval van een flinke wondinfectie."

„Maar bij de overgrote meerderheid van de wonden speelt dat niet en is het slechts zaak het wondmilieu schoon te houden en zo min mogelijk te ontregelen. Honing is daartoe een ideaal middel. Ik zal niet rusten voor we dat honinggaas op de markt hebben gebracht zodat we dit in de praktijk kunnen bewijzen."

Donker en koud bewaren

Honing wordt gemaakt door honingbijen uit de nectar van bloemen. De suikers in de honing vormen een voedingsbodem voor bacteriën. Toch raakt honing nooit besmet. Dat komt omdat bijen een speciaal enzym (glucose-peroxidase) aan de honing toevoegen. Wanneer de honing verdunt (het besmettingsgevaar neemt dan toe) wordt het enzym actief en vormt waterstofperoxide, dat een bacterie-dodende werking heeft.

Omdat het enzym afbreekt onder invloed van licht en warmte, bevat alleen koudgeslingerde imkerhoning die in het donker en bij maximaal 5 graden wordt bewaard deze bacterie-dodende eigenschap. In de gewone supermarkthoning, die tijdens de bereiding wordt verhit, zit geen werkzaam enzym.

Probleem is wel dat imkerhoning bijna altijd verontreinigd is met bestrijdingsmiddelen. Bij de gebruikelijke matige consumptie van honing wordt dit vooralsnog aanvaardbaar geacht. Voor medicinale toepassing gelden echter strengere normen, vooral wanneer een behandeling langdurig is, waardoor een stapeling van schadelijke stoffen kan optreden. Hoekstra: „Echt zuivere honing krijg je pas wanneer in een straal van ongeveer 6,5 km rond de bijenkorf geen verkeer of landbouw is. In Europa zijn dergelijke plekken nauwelijks nog te vinden, in Nederland zeker niet. Voor kortstondig eigen gebruik is eco-honing de beste keus. Wel adviseer ik mensen met een serieuze wond eerst de dokter te bezoeken, in plaats van met honing te gaan experimenteren."

Honingzemelen weldaad voor de maagwand

Acht jaar lang werkte bioloog Postmes, samen met internist dr. Jean-Pierre Sels aan een proefschrift over voedingsvezels. Zijn deskundigheid op dit gebied, gecombineerd met zijn honing-kennis bracht Postmes tot de ontwikkeling van een bijzondere remedie tegen maagklachten: een

mengsel van honing en speciale zemelen.

Hij is zelf een dankbaar gebruiker. „Wanneer ik last van mijn maag heb, pak ik een lepeltje van het spul, en geloof het of niet, binnen een minuut is de pijn weg.“ Een andere groep tevreden gebruikers zijn zwangere vrouwen die last hebben van maagpijn, maar vanwege hun zwangerschap geen pillen willen slikken. Ook van maagpatiënten hoort Postmes enthousiaste verhalen over zijn honingzemelen. „Ik weet het, iedereen krijgt kromme tenen van die Lourdes-verhalen. Ik zou daarom niets liever willen dan een dubbelblinde studie opzetten, om het effect volgens de wetenschappelijke regels aan te tonen. Maar dan moet je medewerking van de medische wereld krijgen. Dat is moeilijk.“ De belangen zijn dan ook niet gering. Maagzuurremmers zijn de meest voorgeschreven medicijnen ter wereld. Afgelopen jaar werd alleen al in Nederland voor 700 miljoen gulden geslikt. „Ik vermoed dat 20 tot 30 procent van de patiënten net zo goed of beter af is met mijn honing/zemelen-mengsel, wat vergeleken met die dure pillen een vijfcent produkt is. Reken maar uit.“

Postmes heeft ook een opmerkelijke verklaring voor de werking van zijn recept. „De maagwand vaart wel bij honing en vezels. Maar de mop is tevens dat mijn mengsel gortdroog is waardoor je enorm moet kauwen om het weg te krijgen. Daardoor wordt veel extra speeksel geproduceerd, en in dat speeksel zitten stoffen die de maagwand gezond houden. Oude mensen die een droge mond hebben omdat ze weinig speeksel maken, hebben om die reden vaak maagklachten. Mijn remedie bestaat dus uit honing, specifieke voedingsvezels én speeksel.“

Paul van Laere